

Naar een andere economie

Frank Roels

“Laat ons dromen”, heeft Johan Vande Lanotte gezegd. En later nog: “Het wordt weer tijd voor grote verhalen” (DM, 16 dec 2006).

Zijn aansporingen vormden een goede reden om onderstaande ideeën neer te schrijven. Ze zijn niet in de eerste plaats bestemd voor de Sp-a ministers, die in een coalitie aan een regeringsprogramma gebonden zijn. Het gaat om een denk- en actieprogramma op langere termijn voor de partij- en vakbondsleden, en evengoed voor niet-leden die zullen betrokken geraken in de realisatie van de voorstellen.

Brainstorming dus, en een poging om dicht bij de feiten te blijven en toch te ontsnappen aan de orthodoxie van experts die we dagelijks in de krant lezen.

Onze beschouwingen vertrekken van het huidig economisch systeem, dat vaak als vrije markt wordt beschreven. Werkloosheid is daar één van de problemen. Ook hoort men herhalen dat ons sociaal bestel “onder druk staat”; al zegt men er niet bij wie die druk uitoefent.

I. De gebruiker is de motor van de economie².

Een algemene daling van het gebruik zou het begin zijn van een catastrofe: de bedrijven willen niet met onverkochte stocks zitten, dus verminderen ze de productie, en dat kan vlot door afdanken van werknemers; des te gemakkelijker als het tijdelijken zijn met korte contracten. Gebeurt dit in meerdere bedrijven tegelijk, dan daalt de koopkracht van talrijke gezinnen, en hun gebruik gaat verder naar beneden. Zo start een vicieuze cirkel en een echte economische en sociale crisis³.

Dit lijkt evident. Maar dan moet iedereen daaruit ook de consequenties trekken. Meerdere mechanismen kunnen leiden tot een daling van de koopkracht, in de eerste plaats van de lagere inkomens, niet alleen een daling van lonen en vervangingsinkomens (werkloosheids- en ziekteuitkeringen, OCMW), maar ook:

¹ De tekst gepubliceerd door Samenleving en Politiek is sterk ingekort, en concrete feiten en argumenten met bronvermeldingen moesten weggelaten worden. Ook voerde de redactie enkele wijzigingen in. De oorspronkelijke tekst werd geschreven vooraleer de voorstellen van de nieuwe beginselverklaring van Sp-a bekend waren. Hij werd bezorgd aan Sp-a voorzitter Johan Vande Lanotte.

² Het “consumentenvertrouwen” wordt nauwlettend in het oog gehouden in de beursberichten, door de nationale banken, en natuurlijk door bedrijven, die trachten te voorspellen hoe hun afzet zal evolueren op korte en langere termijn. Immers, het geldt dat de gebruikers uit hun portemonnaie halen – het weze individuele burgers, regeringen of bedrijven – gaat in de kas van de bedrijven en bedrijfjes, die ermee de productiekosten dekken, en bovendien hun eigenaars inkomen opleveren, bonussen voor hun afgevaardigde bestuurder en raad van bestuur, hun werknemers verlonen, en (al of niet) investeren voor de toekomst. Zo’n 2/3 van de Amerikaanse economie bestaat uit consumentenbestedingen (De Tijd 2/2/07).

³ Tenzij een regering drastisch zou ingrijpen met royale werkloosheidsvergoedingen en massale steun aan bedrijven.

i) de beperking in de tijd van uitkeringen, ii) meer tijdelijke beroepen (waartussen perioden zitten met een vervangingsinkomen), iii) lager betaalde jobs na bijvoorbeeld een herstructurering⁴, iv) omdat de overheid bedrijven subsidieert om laaggeschoolden aan te werven; v) jobs die dure verplaatsingen vereisen; vi) een relatieve achterstand van de wettelijk verplichte pensioenen; vii) de arbeidsvoorwaarden die patroons hier opleggen aan werknemers, vaak pseudo-zelfstandigen, uit lage-loon-landen; deze ondermijnen bovendien de loonvoorwaarden die aan West-europeanen worden aangeboden⁵.

Het eenvoudigste mechanisme waardoor het reële loon in waarde afneemt zijn natuurlijk de geleidelijke prijsstijgingen (inflatie). In België zijn loon- en weddetrekkenden vrij goed beschermd door de aanpassing aan de index; maar wie vroeg alweer de index af te schaffen?⁶ Ook zijn samenstelling kan aangepast worden zodat hij de levensduurte van de lagere inkomens niet weerspiegelt (door de prijs van dure woningen, of dure auto's, of een zeilboot op te nemen in de index bijvoorbeeld).

Regeringen kunnen geneigd zijn deze maatregelen te promoten, uit “besparingsoverwegingen”⁷, en om sommige werkgevers te plezieren die liever meer vrijheid

⁴ Onlangs aangetoond in een rapport van de Waalse christelijke vakbond CSC.

⁵ Is in de bouwsector schering en inslag. Zopas ook het proces tegen een Antwerps zakenman (DM 20/1/07) die onder dekmantel van een Duitse firma, Poolse, Roemeense en Bosnische vrachtwagen chauffeurs “als slaven” 16 u per dag deed rijden, met evidente gevolgen voor de verkeersveiligheid. Deze toestanden heten onwettig te zijn; indien ja, onderlijnen ze pijnlijk het tekort aan Europese controlesystemen, en mogelijk ook aan duidelijke strafwetgeving die de opdrachtgever zwaar en doelmatig aanpakt (bvb als verantwoordelijke voor dodelijke ongevallen). In het vrije-markt beleid van de Europese commissie, steeds goedgekeurd door de raad der ministers, ontbreken vaak deze sociale correcties.

⁶ In de VS is een verschuiving naar lager betaalde jobs vastgesteld (MarketWatch 11-4-2004). Een kleiner aantal gewerkte uren tegelijk met een stijging van het aantal werkenden (MW 2/12/2005), betekent uiteraard een inkomensdaling per persoon, en bovendien stegen de prijzen met 4,3%. De Amerikaanse census toont over 2005 opnieuw een daling aan van het mediane gezinsinkomen onder de 65, het 5^e opeenvolgende jaar (min 5,9 % sedert 2000), te wijten aan lagere lonen en wedden (NYT 30-8-06); en dit simultaan met een sterke economische groei van 3,7 % BNP (2004-05)(MarketWatch 30-11-05), en meerdere belastingsverminderingen. De Amerikaanse middenklasse met 2-verdieners staat er financieel in 2006 slechter voor dan in 2001 doordat de lonen bijna onveranderd bleven tegenover een belangrijke inflatie (CNNMoney 28/9/2006). Het jaarrapport van het Amerikaanse ministerie van Landbouw voor 2005 (gepubliceerd na de laatste verkiezingen, 7 nov 2006, vond dat 10,8 miljoen Amerikaanse burgers, inbegrepen 3,2 miljoen kinderen, honger lijden; dit wordt geformuleerd als “zeer lage voedselonzeekerheid” omdat “honger” niet wetenschappelijk onderzocht werd (honger is inderdaad een gevoel -FR)(DM 22/11/06). Overigens moeten we niet naar de VS om armoede in een rijk land te vinden: zie het “Jaarboek van de armoede en sociale uitsluiting” in ons land: 15%, d.i. 1,5 miljoen mensen, leven onder de armoedegrens, gedefinieerd als 772€ per maand voor een alleenstaande. Europees onderzoek leidt tot dezelfde conclusie. Er blijkt o.m. dat werk niet langer een waarborg is tegen armoede (GVA 2/12/2006)..

⁷ 20 jaar geleden bedroeg in België de werkloosheidsuitkering nog 42% van het gemiddeld loon, nu is dat nog maar 28 of 27%. Een invaliditeitsuitkering viel terug van 44% naar 33% van het gemiddeld loon (bron: ABVV). Zopas heeft de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) gezegd dat België de wachtuitkering voor werkloze schoolverlaters moet afschaffen, en het VBO wil de wachtuitkering in de tijd beperken (DM 16/2/2007). De ministers P. Van Velthoven en F. Vandenbroucke zijn hier gelukkig tegen; maar FVDB voert wel het begrip “schijnsollicitanten” in, en neemt een aanloopje om “gepast” werk uit de regels te schrappen (wat m.i. zal resulteren in steeds lager betaalde jobs) (DM 17/2/2007) De OESO wil ook dat Belgische overheid bedrijven financieel steunt om laaggeschoolden aan te werven. Telkens wordt geen rekening gehouden met het effect op de koopkracht; de experts in deze organisaties denken alleen aan de besparingen die de bedrijven zo realiseren.

hebben om te ontslaan en vervolgens een lagere loonschaal op te leggen. *Elk bedrijf wil daar voor zichzelf zoveel mogelijk van profiteren – zonder zich af te vragen hoe hun bestellingen zullen evolueren indien vele bedrijven hetzelfde doen.*

Echter, de koopkracht wordt niet alleen bepaald door het rechtstreekse loon, maar ook door het geheel van *sociale en gemeenschapsvoordelen* die in ons land sterk ontwikkeld zijn. Het onderwijs, het openbaar vervoer, het drinkwater, gecontroleerde energieprijzen, de riolering, de bestrating en openbare verlichting, de openbare omroep, tot en met het vuurwerk op de Schelde of de Blaarmeersen. Wat nu betaald wordt door de overheid, genereert massaal weer koopgedrag in vele sectoren. *Sociale huisvesting* is nog een vorm van gemeenschapsvoorziening. Maar de privé-investeerders hebben hun oog laten vallen op deze sector⁸. De lagere inkomensklassen zullen dan méér moeten betalen voor hun woning, en hun andere bestedingen zullen drastisch dalen.

De *ziekteverzekering* is eveneens een onrechtstreeks inkomen. Als de patiënten meer remgeld moeten betalen; als voortdurend nieuwe geneesmiddelen veel duurder zijn dan de oude, of een geneesmiddel gewoon uit de RIZIV terugbetaling gehaald wordt, lijkt niemand lijkt zich af te vragen wat de gezinnen die aldus hogere ziektekosten betalen NIET meer zullen kopen; toch zal het verbruik *buiten* de ziekenzorg achteruit gaan, onmerkbaar bij druppelsgewijze maatregelen, maar stilaan meer en meer indien men verder de eisen van het VBO of sommige geneesherenorganisaties zou volgen.

Privatisering van de ziekteverzekering –ingezet met de bijkomende hospitalisatievergoeding– doet meteen de verzekeringnemers inboeten aan koopkracht. Anderszins zullen gezinnen met lage inkomens die ervoor gekozen hebben geen hospitalisatieverzekering af te sluiten, bij operatie of ongeval in financiële problemen komen – een voorbeeld van een duale maatschappij.

Het privé pensioensparen vertegenwoordigt ook een onmiddellijke inkrimping van de koopkracht⁹.

Op deze plaats moet benadrukt worden dat veel van de beschreven mechanismen slechts effect hebben op de lagere en middelmatige inkomensklassen, deze nl. die maandelijks hun inkomen geheel besteden. Omgekeerd, de inkomensklassen die hierboven liggen hebben een blijvend overschot dat gespaard wordt. De bestedingen van deze tweede bevolkingsgroep zijn cijfermatig weinig gevoelig voor een (kleine) vermindering van het inkomen; al zou deze een psychologisch effect kunnen hebben, zoals gevoelens van onveiligheid, opstandigheid tegen de veronderstelde schuldigen (meestal de regering), en onrechtstreeks toch een zeer beperkte rem op de bestedingen. Deze rem zou dan vooral de zeer dure luxegoederen betreffen. Terwijl integendeel een kleine verlaging van inkomen in een éénverdiener-gezin bijvoorbeeld, meteen besparingen onafwendbaar maakt op dagelijkse producten, en afbetalingen voor de ijskast, TV, huur... riskeren onmogelijk te worden.

Omdat het effect van een kleine verlaging van het rechtstreeks of onrechtstreeks inkomen verschillend is naargelang de inkomensklassen, wordt ook de afzet in de diverse bedrijfssectoren anders beïnvloed: de kruidenier en het café op de hoek, en wellicht de supermarkten, voelen het onmiddellijk, want grote groepen met lagere inkomens moeten hun verbruik terugschroeven. Kleine zelfstandigen en de horeca zijn hier vanzelfsprekend meteen het slachtoffer van, zodat een sneeuwbal effect gaat ontstaan. Maar de producent van BMW's, de bouwheren van luxewoningen,

⁸ Amerikaanse en Britse real estate consortia, o.m. de bank Goldman-Sachs, hebben sedert 2003 al honderduizenden sociale appartementen overgekocht van Duitse gemeenten. De bedoeling is na verloop van tijd deze woningen één voor één op de privé-markt te verkopen. NYT 5/5/2006.

⁹ Vandaag moeten twintigers al 111 € pensioensparen per maand, volgens de CM; een aanzienlijk bedrag voor jonge gezinnen met lage en middelgrote inkomens.

en uitbaters van golfterreinen, zouden niets merken. Omgekeerd zal een geringe verhoging van de lagere inkomens onmiddellijk sterk stimulerend werken op de verkoop¹⁰; daarentegen een kleine, zelfs sterke verhoging van de hoogste inkomens zal geen nieuw verbruik uitlokken¹¹.

Maar, zult u zeggen: het VBO vraagt niet dat de terugbetaling van geneesmiddelen zou verminderd worden, integendeel zelfs. Ook niet dat de regering de lonen zou verlagen. Ze vragen alleen dat de sociale bijdragen en de personenbelasting zouden ingekrompen worden, en dat zou volgens hun de koopkracht opkrikken¹². Hoe dan de sociale zekerheid, en andere gemeenschapsvoorzieningen zullen gefinancierd worden, wordt er niet bij verteld. Moet het RIZIV maar “besparen”? Maar alles wat de overheden ontvangen wordt terug in de economie geïnjecteerd, hetzij door rechtstreekse bestellingen of steun aan bedrijven, hetzij door wedden en financiering van de RMZ. Bij overheidsbesparingen kan het dus niet anders dat zowel de bedrijven minder krijgen als de verbruikers.

Nu is de paradox natuurlijk dat bedrijven en hun organisaties voordurend aan de oren zagen van regeringen en publieke opinie, om deze, bovenstaande, maatregelen te nemen die *de koopkracht bedreigen*. Mijn verklaring is dat *elk bedrijf afzonderlijk, (en dus ook hun federaties) slechts bezorgd is over zijn volgende kwartaalrekening, zijn eigen afzet en hoge loonkosten*¹³, maar zich niet bezig houdt met de effecten op de koopkracht van zijn klanten die afhangt van andere bedrijven, van de overheid en nog veel meer factoren.

Een eerste conclusie is dat een partij met een globale visie op de maatschappij, de geschetste, kortzichtige logica van de bedrijfsleiders niet mag volgen, maar het effect op de koopkracht, en dus de omzet van bedrijven, moet inschatten voor elke maatregel¹⁴.

¹⁰ Dit wordt klaarblijkelijk ook ingezien door Unizo en Agoria: zij pleitten voor verhoging van de minimumlonen; terwijl het VBO daar sterk tegen is (DM 5/10/2006).

¹¹ In dezelfde zin moet men zich afvragen wat het effect is op het verbruik wanneer 55-plussers (waarvan gemiddeld méér materiële behoeften voldaan zijn) langer in dienst worden gehouden in de plaats van de aanwerving van jongeren die juist veel nieuwe behoeften hebben (jonge gezinnen, enz.).

¹² Zie bv. Pieter Timmermans, De Tijd 13-6-2006. Ook DM 5/10/2006: “*Het is niet het moment om cadeau’s uit te delen. In het verleden hebben werknemers te veel loon gekregen, dat moet nu gecompenseerd worden*”. DS “Werken moet goedkoper”, 16-3-2006. Rudi Thomaes: “Loonmatiging is meer dan ooit vereist” (ter gelegenheid van de ontslagen bij VW in Vorst). Interessant is ook volgende mening van Thomaes: “de (Duitse) multinationals nemen beslissingen in het eigenbelang”. Ja, dat moet dus veranderen; en wat met de Belgische? De eisen van bedrijven voor loonmatiging houden ook geen rekening met studies die aantonen dat hoge lonen (in Europa) vaak samengaan met hoge werkgelegenheid (Ierland, Finland, Nederland); m.a.w. andere factoren zoals innovatie staan in voor afzet en export (Everaert et al, Sampol 13: 4-10, 2006).

¹³ Prof Paul de Grauwe, economist aan de KUL, vroeger VLD senator: “Als het VBO zegt dat de loonkosten te hoog zijn, dan zeggen ze in feite dat ze meer winst willen maken. Nochtans hebben de bedrijven de voorbije jaren flinke winsten gemaakt” (DM 18-3-06). Door achtereenvolgende zgn. “lastenverlagingen” sedert de jaren ’80 belopen de werkgeversbijdragen vandaag slechts 24,9% van het brutoloon, i.p.v. officieel 45,36 (berekening van Min. Rudy Demotte, De Tijd 12/9/2006).

¹⁴ Behalve door het rechtstreeks en onrechtstreeks inkomen kan de consumptie ook worden gestimuleerd door het kopen op krediet, dus met geleend geld. De bedrijfswereld is hiervan sterk voorstander; ze werkt dit in de hand door bvb. meerdere kredietkaarten, en nieuwe leningen te verstrekken aan mensen die al diep in het rood zitten. In de VS vertegenwoordigt dit een massale en groeiende schuld: 2,2 miljard (trillion) dollar (NYT, 9/7/2006). Dit is een tijdbom onder de economie, wanneer bijvoorbeeld variable rentevoeten van hypotheekleningen stijgen: de gezinnen kunnen die plots niet meer afbetalen. In België is men zich beter bewust van de risico’s, vooral voor de lagere inkomens, die vroeg of laat de afbetalingen niet meer kunnen opbrengen; een periode van werkloosheid is al voldoende. Het aan dossiers schuldbemiddeling is de laatste jaren sterk gestegen (Tom Dehaene, CD&V, zie de pers). Desondanks is voor de Europese Commissie onze wetgeving op consumentenkrediet veel te streng. De EC wil bovendien “totale

2. Bedrijven hebben een maatschappelijke taak.

Bedrijven stellen mensen te werk, scheppen rijkdom door de productie van diensten en goederen, betalen belastingen: bovenstaande titel is dus een open deur instampen.

Bedrijfsleiders zullen trevreden zijn dit te lezen.

Maar opnieuw moet men hieruit ook de consequenties trekken.

De maatschappelijke taken van bedrijven moet S-p-a eens goed op een rijtje zetten, en dan maatregelen verdedigen om die opdrachten ook bevredigend te doen vervullen¹⁶.

1. Betaalde arbeidsplaatsen scheppen. Maar hoe kan dat nog, in de huidige internationale context, en vaststellend dat het aantal werklozen rond de 600.000¹⁷ stagneert, dus veel hoger blijft dan alle personeelsadvertenties samen?

Daarvoor moeten bedrijven diensten of goederen produceren die de verbruikers willen blijven kopen, dus moeten ze regelmatig nieuwe of betere waar aanbieden, of goedkopere, indien de markt nog niet verzadigd is. Innovatie: het is een modewoord, maar volkomen terecht. Sommige bedrijven zijn daar buitengewoon goed in, andere schijnen te denken dat de mensen altijd zullen blijven hetzelfde kopen – en dat er geen concurrentie bestaat; of nog: het zal mijn tijd wel duren, mijn ontslagpremie, pensioen, bonus en aandelenopties zijn toch binnen (denkt een afgevaardigde beheerder)¹⁸. Vlaamse ondernemers, wordt wel eens gezegd, zijn erg behoudsgezind en ontwikkelen onvoldoende nieuwe ideeën¹⁹. Maar het geldt voor alle ondernemers die plots, dus te laat, vaststellen dat hun oud produkt minder verkoopt, maar niets anders in de pipeline hebben klaarstaan. We mogen verwachten, en eisen, dat ze op basis van voorspellende marktstudies niet

harmonisatie”, alsook “wederzijdse erkenning” van krediet uit alle andere lidstaten. Dit betekent dat bij goedkeuring van deze richtlijn de Belgische bescherming zal vervallen (Budget&Recht, Test Aankoop, mei/juni 2006).

¹⁵ Eisen voor duurzaamheid van de produkten/diensten, ecologisch en inzake verbruik van energie en grondstoffen, komen verder aan bod. Zie hoofdstuk 5.- en voetnoten 24 tot 30 en 35.

¹⁶ Sommige bedrijven zullen hiermee soms kunnen instemmen, anders zullen liever “vrij” blijven zonder maatschappelijke verplichtingen. Bijvoorbeeld: een manager van het jaar zegt in een interview: bedrijven hebben niet de plicht om werkgelegenheid te scheppen, maar enkel om winst te maken voor hun eigenaars. In deze visie is werkgelegenheid dus een positieve nevenwerking, maar geen verplichting. De werkgelegenheid moet maar komen van *andere* patronen, of van de politici, nietwaar, die moeten immers voor de bevolking zorgen – dat is het oogkleppen-standpunt.

Andere bedrijfsleiders zullen hier genuanceerder over spreken. Bijvoorbeeld omdat ze iets weten van macroeconomie: zonder werkgelegenheid, geen kopers, dus geen winst. Zie verder: Strategie, mede- en tegenstanders.

¹⁷ In 2006 zakte het Belgisch cijfer tot 557 274, dit is een daling met 39867. Van de werkzoekende vrouwen zijn 13,8 % werkloos, van de mannen 10 %. Maar in Brussel zijn er 20,4 % werklozen, tegen 6,9 % in vlaanderen (DM 24/1/2007). Op wereldniveau spreekt de Internationale Arbeidsorganisatie ILO van een historisch hoog niveau (195,2 miljoen werklozen) “ondanks de uitgesproken economische groei” (DM 25/1/2007).

¹⁸ De gsm was een voorbeeld van een totaal nieuwe ontwikkeling, en hij legde aan Nokia, Eriksson e.a. geen windeieren. Auto’s daarentegen hebben een onzekere toekomst, vele fabrikanten dingen naar de gunst van dezelfde kopers en er is weldra gewoon geen ruimte om in België meer wagens te laten rijden; dus zien we herhaalde golven van inkrimping van arbeidsplaatsen: Renault, Ford, Volkswagen, General Motors... Een andere Finse successtory zijn de textieldesign’s van Marimekko, gesticht en geleid door vrouwen.

¹⁹ Karel Vinck: “Vlamingen zijn boerenzonen en –dochters die liever op hun centen blijven zitten. Hun toekomst ligt niet in het besparen van kosten, maar wel in het maken van nieuwe produkten en diensten” (DM, 18-11-05). Rudy Martens, prof bedrijfseconomie: “Weinig topmanagers beschikken over echt visionair talent om goede niches te vinden voor verdere groei”(Vacature 10/2/2007).

wachten tot de klanten stoppen met kopen, maar reeds proactief nieuwigheden op de markt hebben gebracht. Velen doen dat trouwens²⁰.

In de dienstensector zijn de grote maatschappelijke behoeften genoeg bekend: kinderopvang, thuishulp en herstellingen, schoonmaken... Daar is dus een “gat in de markt”. Maar hoe ze betaalbaar maken? Ons systeem van dienstencheques wordt grotendeels door de overheid gefinancierd (te duur dus) en subsidieert in feite de privé uitzendbureau's. In de Scandinavische landen worden progressieve tarieven gehanteerd: volgens het inkomen van de klant; zo wordt dienstverlening meer selfsupporting.

Om innovaties permanent voor te bereiden, moeten bedrijven natuurlijk een belangrijk deel van hun inkomsten hiervoor gebruiken, vooraleer cadeau's allerhande uit te delen.

3. Financiering sociale zekerheid.

Maar een belangrijke traditie werkt arbeidscreatie tegen, en doet beheerders voortdurend streven naar minder personeel: de financiering van de sociale zekerheid en de personenbelasting, die telkens *per personeelslid (of per gewerkt uur)* moeten gestort worden, het is de belasting op arbeid, zoals dit genoemd wordt (in feite alleen op de arbeid van de werknemers)²¹. Dit systeem – dat historisch gegroeid is – werkt arbeidsuitstotend. Hoe minder werknemers, hoe minder sociale lasten voor de werkgever. Het is trouwens een thema dat de patroonsorganisaties blijven herhalen. Willen wij het aantal werkplaatsen verhogen, dan moet er een andere financieringsformule komen, niet langer per werknemer. De patronen zouden dergelijke hervorming moeten toejuichen. De totale opbrengst mag niet lager liggen, uiteraard, maar de verdeling van de lasten tussen de bedrijven zou moeten drastisch verschuiven: wie veel personeel heeft, zou veel minder dan vandaag moeten storten aan het RIZIV, wie weinig mensen werk geeft, méér.

Hoe moeten de bijdragen per bedrijf berekend worden? Daar kan breed overleg gepleegd worden – als de nieuwe formule maar arbeidsbevorderend is. De meest logische formule die voor elk bedrijf het best haalbaar is, is in verhouding tot de jaarlijkse winst. Wie hoge winst realiseert en weinig personeel heeft, betaalt nu weinig RMZ; dat zou dus in de nieuwe formule zeer veel worden. Arbeidsintensieve ondernemingen daarentegen zouden veel minder RMZ bijdrage betalen dan nu.

De nieuwe formule kan stapsgewijze worden ingevoerd om de bedrijven zich te laten aanpassen (bvb 1/5 van de financiering herberekend per jaar).

Financiering van de sociale zekerheid in verhouding tot de winst vraagt enkele bijkomende afspraken: wat met bedrijven die geen winst maken, of met verlies gewerkt hebben? ²² Wat met

²⁰ bijvoorbeeld de farmaceutische sector; of sigarettenfabrikant Philip Morris (“Marlborough”) die 88% bezit van voedingsmerk Kraft. De nieuwe naam van de groep is Altria. Onlangs kochten ze het Britse United Biscuits. Zij kochten ook Côte-d’Or, onze nationale trots, samen met Suchard, in 1990. Nu Philip Morris enkele processen heeft gewonnen (over hoge vergoedingen ivm longkanker) gaat het Kraft afsplitsen.

Om het voorbeeld van de autosector te hernemen: die moet investeren in totaal andere produkten.

²¹ Het ABVV heeft reeds enkele jaren terug een bijdrage voorgesteld op ALLE inkomens, niet alleen van de loon- en weddetrekenden, vandaar de “algemene sociale bijdrage” (ASB)²¹. De bedoeling was het draagvlak voor de sociale zekerheid te verbreden. Het ABVV voorstel voorziet wel dat de laagste inkomens vrijgesteld worden van de ASB. Een andere maatregel ten bate van de RMZ is de inmiddels ingevoerde voorheffing op obligatiefondsen (“Europese spaarrichtlijn”). Beide laatste heffingen laten echter het grote nadeel ongewijzigd dat sociale bijdragen aangerekend per werknemer het aantal (betaalde) arbeidsplaatsen omlaag duwen, en werkgevers beloont die mensen ontslaan.

²² Slimme boekhouders kunnen ervoor zorgen dat de officieel geboekte winst zeer laag blijft, en de eigenaars/aandeelhouders toch veel opstrijken, bijvoorbeeld door aandelen aan hen te schenken hetzij gratis hetzij tegen lagere prijs dan de beurskoers, of nog aandelen terug te kopen aan een veel hogere prijs dan de beurskoers, of nog een pakket aandelen van de markt te halen zodat de koers van de overblijvende ophoogt.

overheidsbedrijven die per definitie geen winst maken – neem het onderwijs, de VRT, onderhoud van autostrades, drinkwatervoorziening...? Hier zou de omzet als basis kunnen dienen (het “volume”), met een lagere aanslagvoet uiteraard. Het zijn in deze gevallen de overheden die de sociale bijdrage zullen betalen – zoals reeds nu het geval is, maar met dit verschil: nu is het per personeelslid, wat de tewerkstelling niet bevordert.

4. De stijging van de productiviteit

De steeds verdere stijging van de productiviteit werkt helaas in tegenonvergestelde zin als bovenstaande twee maatregelen, dus tegen de jobcreatie, en het zal dat blijven doen. Per werknemer wordt steeds meer geproduceerd. Dit is het gevolg van vele maatregelen, waaronder de automatisering, het verhoogde werkritme, vlottere doorstroom en organisatie, en de steeds hogergeschoolde arbeid (die meestal méér toegevoegde waarde schept). Hierdoor wordt produceren steeds goedkoper omdat minder werkuren vereist zijn²³. Historisch is dit een hoofdoorzaak van de daling van de werkgelegenheid. Ook kunnen bedrijfsleiders aan de vraag blijven voldoen zonder bijkomende mensen aan te werven, zelfs terwijl ze het personeelsbestand inkrimpen. Tevens verklaart de stijgende productiviteit dat investeringen in bestaande bedrijven – die in de regel gunstig worden beoordeeld – geen nieuwe jobs scheppen maar het omgekeerde doen, omdat de productie per personeelslid méér stijgt dan de afzet, dus de vraag naar het produkt.

Overheidsmaatregelen om de investeringen te bevorderen bieden bijgevolg geen waarborg tot meer jobs *indien niet tegelijk* een *sluitende* verbintenis wordt gesloten met de werkgevers. Of, zoals we zullen zien, indien de bedrijfsleiders en bestuursleden rechtstreeks persoonlijk beloond zouden worden als ze meer mensen in dienst te nemen.

De verdere inkrimping van het aantal arbeidsplaatsen door de stijging van de productiviteit kan natuurlijk worden opgevangen door *een herverdeling van de arbeid*, d.w.z. een kortere werkweek per persoon. Cijfermatig zou de vermindering van de arbeidsduur zo kunnen berekend worden dat ze evenredig blijft met de productiviteitsstijging, zodat de lonen/wedden per persoon gelijk blijven, evenals de totale winst voor de eigenaars, bij gelijk productievolume en afzet. Vandaag komen de productiviteitsstijgingen hoofdzakelijk tengoede aan de eigenaars en

gaat. Deze, reeds volop toegepaste trucjes bedoeld om de roerende voorheffing te ontwijken, en andere die nog zullen uitgevonden worden, moeten ook ingesloten worden bij de definitie van de “winst”-basis waarop de RMZ bijdrage wordt berekend. Koersevoluties zouden kunnen deel uitmaken van de berekening van de winst; dit zou het bijkomend voordeel hebben dat manipulaties van de koersen door de bedrijfsleider worden afgeremd; deze zijn trouwens geen voorbeeld van goed beheer zoals we verder zullen betogen.

²³ Dit blijkt bvb uit globale cijfers: de industriële productie is toegenomen met 60 % in een periode dat het aantal arbeidsplaatsen daalde met 40 %. In de diensten sector zijn de arbeidsplaatsen gestegen, maar minder dan de productie (bron:ABVV). Op bedrijfsniveau kan men hetzelfde afleiden uit talrijke herstructureringen die de arbeidsplaatsen drastisch inkrimpen, terwijl de productie nagenoeg gehandhaaft blijft; al zijn er soms gevallen waar het bedrijf wegens de gedaalde verkoop effectief de productie tijdelijk afremt of stopzet. Cijfers uit de VS tonen dat de jaarlijkse stijging van de productiviteit niet resulteert in een gelijke toename van de loonkosten: 4,5 %, vs 1,7% (industriële productie; over 2004) , soms nemen de loonkosten zelfs af (MarketWatch 6-12-05). - Productivity in the U.S. nonfarm business sector rose at an annual rate of 3.7% in the first quarter. Unit labor costs 1.6% annualized gain. Unit labor costs fell 0.6% in the fourth quarter (Jun 1, 2006, MarketWatch). VW verminderde zijn arbeidsplaatsen in 2006 met 5,8 %, terwijl de winst verdubbelde tot 2,75 miljard € (DM 21/2/2007).

Door 507 herstructureringen in de 25 Europese staten gingen 142000 arbeidsplaatsen verloren, tussen april en juni 2005; in het eerste kwartaal 219000 banen (European Restructuring Monitor, Dublin, zie www.emcc.eurofound.eu.int/erm/)

In 2006 werd België het derde meest productieve land, na Noorwegen en Luxemburg, volgens de Amerikaanse Conference Board en het Groningse Growth & Development Centre. Het gebruikte cijfer is het bruto binnenlands product per gewerkt uur; dit steeg in 2006 met 1,9 % (DM 24/1/2007).

beheerders; dit blijkt uit de gestadige jaarlijkse toename van de officiële winstcijfers van veel bedrijven (de loonkosten zijn al afgetrokken), en vooral van de vergoedingen en bonussen.

5. Leefmilieu en leefbaarheid van de planeet

Het is een open deur dat bedrijven, overheid en privé-sector, de bescherming van het milieu en de leefbaarheid van de planeet veel meer moeten opnemen in hun beleid. Minder energie verbruiken (de Kyoto-norm voor de CO₂ uitstoot: “het is vijf na twaalf”²⁴), insecticiden, pesticiden, dioxines, toevoegsels vaak onbekend aan de gebruiker, radioactieve risico’s (afvalprobleem en ongevallen), minder drinkwater verspillen²⁵, schepen die de oceanen en kusten bezoedelen²⁶, ongebreidelde transporten in de lucht en per vrachtwagen die energie en zuurstof verslinden – om van de ongevallen te zwijgen –, het kappen van oude bossen die erosie tegenhouden, niet alleen in het Amazonegebied of Indonesië²⁷.

Totnogtoe tracht men hierop in te grijpen door regelgeving en een milieutaks. Maar zolang de beheerders van bedrijven eerder voordeel dan nadeel zien in vervuilende productieprocessen, is dit vechten tegen de bierkaai. Vooral omdat reglementering steeds te laat komt, wanneer het kalf al verdronken is. En dan volgen eerst jaren discussies die grondig gesaboteerd worden door experts betaald door financiële belangengroepen²⁸. Vandaar ons voorstel om beheerders te vergoeden *mede* op basis van een milieu- beoordeling²⁹.

6. Consumentenbescherming

De noodzaak ervan is vandaag in rijke landen erkend, dankzij sterke verbruikersverenigingen en zelfs ministers van consumentenzaken...Maar is het nodig te zeggen dat er nog een lange weg af te leggen valt, omdat – opnieuw – regulering laat komt en met grote verbeeldingskracht en financiële middelen tegengewerkt wordt door de bedrijven die zich geviseerd voelen. Het aantal voorbeelden is onuitputtelijk.

²⁴ Zie bvb. www.globalsociety.be/palabrief.php?showarticle=1&id=00051. Idealiter zou een bedrijvenpark niet méér CO₂ mogen produceren dan het tegelijk opneemt uit de lucht, idem voor metalen door recyclage, en voor zoet water. Technisch oplosbaar, maar duurder dan onze huidige welvaart die teert op de reserves van de planeet en die uitput in snel tempo. Nieuwste acties in België: www.klimaatcoalitie.be

²⁵ In ons natte land lijkt de waterreserve voorlopig voldoende; maar onze technologie en markteconomie worden ook toegepast in “droge” landen die meestal tot de 3e wereld behoren. “De volgende oorlogen zullen omwille van drinkwater gevoerd worden”, zie reeds in het Midden-Oosten. Ook heeft de privé-sector reeds in vele landen de watervoorziening ingepalmd en zal er schatten mee verdienen: beleggers worden nu aangespoord om “waterfondsen” te kopen. Dat daardoor het drinkwater duurder wordt en betaalbaar door minder mensen, is bv. In Zuid-Afrika gebleken. De EU heeft, ondanks afwijzing door België, aan de 3e wereld gevraagd haar drinkwatervoorziening open te stellen voor de privé-sector (info Min. Peter Van Veldhoven, 18/7/2006). Maar ook bij ons wordt het water langzaam vergiftigd: bijvoorbeeld door arsenic, cadmium en lood afkomstig van de vroegere fabrieken van Union Minière en Vieille Montagne, thans Umicore, nl de waterputten in Noord-Limburg; dit water mag nu niet meer gebruikt worden voor de groententuintjes (DM 25/1/2007), en men gaat bloed en urine van duizenden bewoners onderzoeken.

²⁶ kent u nog de rampen met de Exxon-Valdez, de Amoco-Cadiz, en vele nadien?

²⁷ In Vlaanderen verdween tussen 1994 en 2000 *per dag* een bos voor een oppervlakte van 3 voetbalvelden, samen 3 365 ha.

²⁸ ExxonMobil (Esso) is een meester in het financieren van dergelijke “wetenschappelijke” experts, zie o.m.: www.eulobbyaward.org/showinfo.php?id=3 of: www.corporateeurope.org

²⁹ In Noord-Amerika is slechts 18% van de CEO’s bezorgd over de klimaatverandering, en 40% gemiddeld in 50 landen in de hele wereld, volgens een rondvraag kort voor het economisch forum in Davos van januari 2007 (DM 25/1/2007). Dit is het (povere) resultaat van o.m. de film ‘Inconvenient Truth’ van Al Gore die wel het grote publiek en de politici lijkt beroerd te hebben, maar dus nog maar weinig de ware economische machthebbers.

De privé onderneming is niet automatisch een waarborg voor kwaliteit en veiligheid. De believers in de vrije markt verkondigen van wel, maar dat is hun geloof, de feiten spreken het tegen^{30, 31, 32,34,35}. Regels en wetten alleen zijn onvoldoende om de gebruiker/klant te beschermen,

³⁰ “Unsafe at any speed” was het beroemde boek van Ralph Nader over de onveilige auto’s, dat de consumentenbeweging tot leven heeft gewekt. Maar weet de consument vandaag welke wagens meer en minder ongevallen veroorzaken, en wat de ernst van die ongevallen is? Kent u nog de miserie met de dode-hoek-spiegel, en het verbod op cruise-control? Dat de sterke stijging van longkanker veroorzaakt wordt door sigarettenroken was wetenschappelijk bewezen vanaf 1958, maar de tabaksindustrie heeft massaal geïnvesteerd in wetenschappers en reclamespecialisten om hierover twijfel te zaaien, en in advocaten om klokkenluiders te vervolgen of te broodroven, of eisen tot schadevergoeding. Ze betalen 246 miljard dollar aan de Amerikaanse overheid om aan dwingende maatregelen te ontsnappen – en vandaag zijn hun verkoopstechnieken zo subtiel dat jonge mensen méér roken dan vroeger (NYT 18/6/2006). Indien deze trend niet wordt omgekeerd voorspelt men in deze eeuw 1 miljard doden te wijten aan tabak (www.msnbc.msn.com/id/13803326/wid/11915773?GT1=8307).

In de farmaceutische sector: na lange discussies geeft Merck toe dat gebruikers van Vioxx een hoog risico ontwikkelen op hartcomplicaties; het bedrijf kijkt in de VS al aan tegen minstens 11500 processen van patiënten (NYT, 32-5-2006). Keer op keer hebben Amerikaanse farmareuzen zich verzet tegen wetsvoorstellen om de verkoop van efedrine te controleren, dat als grondstof dient voor methamfetamine waaraan meer dan 1 miljoen Amerikanen thans verslaafd zijn (VRT, Panorama 14-5-2006). Geneesmiddelen worden misleidend geadverteerd en massaal verkocht buiten de apotheken voor indicaties die niet door de FDA zijn goedgekeurd noch wetenschappelijk bewezen zijn (“off-label use”); bijv. Schering-Plough zal hiervoor een boete betalen van 435 Mdollar (NYT 30-8-06). Voor een gelijkaardig verhaal over Pfizer: zie het boek van Prof W Vandereycken en R van Deth, “Psychiaters te koop?”, Uitg. Garant. Onlangs vroeg de Belgische sector meer geneesmiddelen zonder voorschrift te mogen verkopen; “om op de ziekteverzekering te besparen”!

De geschiedenis herhaalt zich meermalen. In juni 2006 hebben *werkgeversorganisaties* in de Internationale Arbeidsorganisatie geweigerd een resolutie tegen asbest goed te keuren. De risico’s van asbest zijn wetenschappelijk bewezen begin de jaren ’60 (1962: eerste maal in lijst beroepsziekten van de EU; in 1966 2° aanbeveling door de Europese Commissie op basis van o.m. Professoren Karel Vuylsteek, U.Gent en E. Bigwood, ULB; totaalverbod in België in 1998, in de EU in 2005 – Knack 25/10/2006), de Romeinen wisten al dat het ongezond was. Herinnert u zich ook het kapseizen voor de haven van Zeebrugge van de “Herald of Free Enterprise” (toepasselijke naam!) waardoor we te weten kwamen hoe onveilig de constructie is van deze schepen zonder tussenschotten op het benedendek? De rederij veranderde haar naam (tentijde van de ramp: “Townsend-Töresen”, nadien “P & O”). Tien jaar later kapseisde de Estonia in de Oostzee; er waren geen tussenschotten, de boegdeur was niet bestand tegen de storm, en op de commandobrug stonden TV monitors opgesteld *achter* de stuurman zodat deze het water niet zag binnenstromen. En zeggen dat de Chinezen in de 13^e eeuw al zeeschepen bouwden met talrijke tussenschotten. De gasontploffing in Gellingen? De gasleiding scheurde want beschadigd door een graafmachine. In San Bernardino, California, brandde een halve wijk af doordat een pijpleiding beschadigd was ...door een graafmachine; ook werkten de veiligheidskleppen in de pipeline niet (reeds voor de tweede maal!) zodat de (privé)maatschappij door een proces gedwongen werd schadevergoeding te betalen.

³¹ Nemen we een sector met hoogopgeleide experts : de informatica. Hoeveel keer was er al een probleem met het programma van tax-on-web? (dat het ministerie van Financiën kocht bij een privé firma). Wanneer zal de langverwachte Kruispuntbank echt functioneel zijn? U kent nog de flauwe grap van de fout van 883 M€ van de belastingsopbrengsten; de dubbel-geinde verkeersboetes; het gebrek aan controle op de niet-betaalde boetes – allemaal doordat de (duurbetaalde) computerprogramma’s van “gespecialiseerde” firma’s niet voldoen. En heeft u ook last gehad van computervirussen die in overgrote meerderheid maken gebruik van de onbeschermden plekken in het Windows besturingssysteem van Microsoft; om maar te zwijgen van computer-inbraken in banken en in het Pentagon. Consumentenbescherming is blijkbaar van geen belang voor het bedrijf SWIFT in Ter Hulpen, dat alle internationale banktransacties uit Europa permanent ter inzage geeft aan de Amerikaanse FBI, zonder de rekeninghouders te verwittigen. Fortisbank kon mij, op mijn vraag, niet medelen of mijn internationale overschrijving was doorgegeven aan de Amerikaanse overheid. De FBI eist dit voor de zogenaamde “War on terror”, maar zonder transparante

zolang de beheerders van bedrijven geheel andere prioriteiten hebben, en een controle pas kan gebeuren na uitvoering van verkeerde beslissingen, of na een ramp. Dus moeten de consument en de gemeenschap zelf het dagelijks beslissingsproces kunnen beïnvloeden. Hoe kan dat, in bedrijven die binnen een vrije markt functioneren en die bovendien dankzij het eigendomsrecht in privé handen zijn?

7. De vergoedingen voor beheerders en bestuursleden moeten aan maatschappelijke eisen voldoen.

Deze mensen beslissen immers over de dagelijkse werking van een bedrijf, en over de planning op korte en lange termijn.

Het dagelijks beheer zou van nabij controleerbaar moeten worden door de eigenaars/aandeelhouders, in plaats van één maal per jaar op een algemene vergadering waar vaak de zaken in ijltempo worden afgehaspeld, en vervelende vragen worden afgewimpeld.

Onze voorstellen zijn perfect verenigbaar met het vrije markt model en met het eigendomsrecht.

Wedden en bonussen moeten een beloning zijn voor goed werk, dit zal door iedereen bijgetreden worden. Maar “goed werk” door een bedrijfsleider, wat is dat? Daar moeten wij inhoud aan geven. Goed werk impliceert : *ook* sociale, ethische en milieubewuste dimensies.

Concreet : wedden en bonussen moeten berekend worden op de prestaties van het bedrijf, dit zijn :

- a- (in de privé-sector) de winst (over de laatste 5 jaar bvb);
- b- de plannen inbegrepen de financiering, voor *innovatie* = nieuwe producten/diensten, die de toekomst moeten veilig stellen;
- c- de evolutie van het aantal arbeidsplaatsen (min of plus!)(*wie herstructureert met verlies van werk → lagere bonus*);
- d- respecteren van sociale wetgeving (bvb zwartwerk!), van CAO's (bvb. opleiding en vorming van werknemers³³), van de syndikale rechten (bvb ontslaan van syndikale afgevaardigden!), arbeidsongevallen³⁴

waarborgen tegen bvb. bedrijfs-, politieke of religieuze spionage. Nog een ander voorbeeld: mensen van AmericaOnline maakten gegevens van 685000 klanten vrij beschikbaar, en de beheerder Technologie moest hiervoor opstappen. Vorig jaar verkocht iemand bij AOL al eens 92000 adressen aan reclame-spammers (US Today 22/8/06).³¹

³² Voorbij zomer zaten de bewoners van de New Yorkse wijk Queens *een week* zonder stroom. Maar toen ik daar woonde in 1971 waren pannes al een gespreksonderwerp...De privé-maatschappij (Consolidated Edison) is nog dezelfde, de stroomvoorziening is nu nog slechter. En op 24 jan 2007 sneeuwde het in Frankrijk: honderdduizenden gezinnen vielen zonder stroom...

En heeft u, of uw kinderen, een MP3 speler, iPod, itod of iPillow? Weet u dan ook dat de geluidsterkte die deze speeldingetjes kunnen produceren het binnenoor definitief beschadigt, zodat er bijna geen jongeren boven 18 gevonden worden met een perfect normaal gehoor? (Prof B. Vinck, Audiologie, UZ Gent).

³³ “*Ook werkgevers zijn verantwoordelijk voor het tekort aan arbeidskrachten in hun sector. Als zij werk maken van fatsoenlijke arbeidsomstandigheden, goede contracten en een juiste verloning, zullen meer werkzoekenden de stap naar de horeca zetten*” (Min. Frank Vandenbroucke, DM 7/8/2006). I.v.m. de veelbesproken zgn. knelpuntberoepen waar vacatures niet ingevuld geraken, moet de vraag gesteld worden waarom bedrijven niet zelf de - vaak zeer gespecialiseerde - opleiding geven die kandidaten missen. In het wetenschappelijk onderzoek aan de universiteiten is dat de normale gang van zaken. Soms heeft men de indruk dat het de bedrijven méér te doen is om publiciteit, dan om onmisbare medewerkers. Regeringsleden en regerende partijen zijn geneigd mee te spelen met deze reclame omdat ze de indruk wekt dat iets gedaan wordt aan de werkloosheid.

³⁴ In 2004 gebeurden in ons land 327000 arbeidsongevallen, waarvan 206 dodelijke (Mia De Vits, socialistische fractie Europees parlement).

e- kwaliteit van de produkten/diensten, dwz. hoeveel tellen de consumenten mee (duurzaamheid, waarborg, dienst na verkoop...). Het *aantal* tevreden klanten is één van deze parameters (bvb in overheidsbedrijven...), respekteren van de wetten op de consumenten bescherming;

f- ethische aspecten: wapenproductie-, -transport, of financiering; beleid tegenover de derde wereld, dumpingpraktijken...

g- milieubeleid: vervuiling, energiebesparend, recyclage,...³⁵

Bovenstaande criteria worden best berekend over *een langere periode*, niet over één jaar; de *duurzaamheid* van de bedrijfskwaliteiten moet gestimuleerd worden.

De jaarlijkse bonus voor een afgevaardigde beheerder mag best een hoog maximum hebben, *op voorwaarde* dat “goed” beheerd wordt op alle vlakken: werkgelegenheid, toekomstplannen, milieu- en consumentenbelangen. Op dergelijke wijze een onderneming leiden vereist vele kwaliteiten.

³⁵ Consumenten krijgen vandaag vaak de verantwoordelijkheid voor energievervalsing en vervuiling. Maar zij gebruiken slechts de produkten die de bedrijven maken en adverteren. “Niemand heeft om de elektrische tandenborstel gevraagd” (Etienne Vermeersch). Andere voorbeelden: nieuwe auto’s zijn tegenwoordig automatisch uitgerust met airconditioning (die zeer veel energie verslindt) en in veel modellen slaat dit toestel automatisch aan zodra men start. Meer zuinige motoren zijn zelfs vandaag geen prioriteit. Volgens de industrie “kiezen” de kopers voor vuilere wagens – die worden nl nog steeds massaal geproduceerd, en goedkoper aangeboden, dan één enkel hybride model. Onze woningen en gebouwen zijn slecht geïsoleerd (in vergelijking met bvb. Zweden); in feite waren het de architecten en aannemers die hierover beslist hebben omdat aan de eigenaars/bouwheer energiezuiniger bouwen niet werd aangeboden. De farmaceutische industrie heeft massaal intellect en geld geblokkeerd om nieuwe steeds duurdere medicijnen te maken, die medisch slechts enkele successen boekten (vaccins), terwijl zij malaria, slaapziekte en parasieten, de grootste ziekteverwekkers bij volwassenen in de derde wereld, ongemoeid hebben gelaten. De zieken hebben niets in te brengen in deze prioriteiten, al zullen sommige cynici zeggen dat de patiënten “kiezen” voor de dure, winstgevendende geneesmiddelen. Producenten van babyvoeders zijn veroordeeld door de Wereldgezondheidsorganisatie omdat ze die gratis uitdeelden in landen waar tekort aan hygiëne en drinkbaar water de steriele bereiding onmogelijk maken: waar babies vroeger borstvoeding kregen, stierven ze nu van darminfecties. Indien sigarettenfabrikanten hun produkten niet met de meest verfijnde reclametechnieken hadden gepusht, sedert het begin van de vorige eeuw, hadden we nu nauwelijks longkanker, en minder allerlei andere ziekten. Alcohol wordt nog steeds dagelijks geadverteerd, en is maatschappelijk zo ingeburgerd (in de christelijke wereld tenminste), dat we ons zelfs geen rekenschap geven van de onberekenbare intellectuele, lichamelijke en materiële schade die het blijft veroorzaken. Een reeks voostellen door de Europese commissie van juni 2006 voorzagen o.m. in een waarschuwing over alcoholverbruik tijdens de zwangerschap, maar werden uitgesteld wegens zwaar lobbywerk door de brouwers (Libre Belgique 14/10/2006). Inzake ongevallen was de installatie van de cruisecontrol in vrachtwagens ook een prachtig bedenkfel van de constructeurs, waarvoor zij nu de chauffeurs trachten de schuld te geven. De milieubesmettingen met dioxines, asbest, zware metalen lood en cadmium, de varkenspest, vogelgriep en gekke koeienziekte, de varkensmest die ons drinkwater bedreigt, en de radioactieve afval van kerncentrales die niemand in zijn tuin wil, kwamen er niet op verzoek van de consumenten. Gedenk ook Bhopal, Seveso, Windscale-Sellafield, Three-Miles Island en Tsjernobyl, de olieversuiling in Nigeria en Alaska en de oceanen.

Een groeiend probleem waarvan de consumenten de schuld krijgen, maar de verantwoordelijkheid van de producenten aantoonbaar is, is de overvoeding die resulteert in dikke kinderen en volwassenen en in toename van suikerziekte. In de VS is al sprake van een epidemie, maar dit waait nu over naar de rest van de wereld. Vooral ketens van fastfood restaurants, maar bvb ook sommige leveranciers van maaltijden aan scholen, vergroten regelmatig de porties (“large” en “superzize”) en voegen suikers toe aan voedsel en frisdranken. Publiciteit wordt gericht naar de jongste kinderleeftijd (speeltuinen, clowns en speeldingetjes). Een bekende keten besteedde in 2001 1,4 miljard \$ aan reclame.

Maar de consumenten krijgen de schuld: zie ook “De klant deelt nu de lakens uit, de machtsverhoudingen zijn omgedraaid” zegt het International Marketingcongres (DM 1/12/2006).

Ontslagpremies voor de beheerders passen niet in een dergelijke waardering: wie ontslagen wordt, of vrijwillig het schip verlaat, verdient geen premie. Er zijn genoeg voorbeelden van ergerlijke toestanden.

Aandelenopties vormen vandaag een groot deel van het inkomen van beheerders, meer in het ene bedrijf dan het andere. Zo kunnen managers persoonlijk grote winsten maken ter gelegenheid van sterke koersschommelingen³⁶. Wegens onregelmatigheden met opties in de VS (anti-datering aan een lagere koers ten gunste van managers en bestuursleden), werden zopas nieuwe regels afgekondigd door de SEC, en onderzoeken gestart tegen tientallen bedrijven³⁷. Opties kunnen misschien stimulerend werken, maar *waartoe* stimuleren ze? Ze zijn evengoed als pervers te beschouwen: plotse koersstijgingen zien we vaak na “besparingen”, lees, ontslagen³⁸. Boekhoudkundige creativiteit bevordert ook een stijgende koers (zeker tijdelijk), en “managers besteden enorm veel tijd aan het opsmukken van hun halfjaarlijkse cijfers”³⁹. Koersstijgingen kunnen ook uitgelokt worden door terugkoop van aandelen, tegenwoordig een courante praktijk; maar dit zegt weinig over de prestaties en toekomst van een bedrijf⁴⁰. Tenslotte is het koersverloop in grote mate *onafhankelijk* van het beleid, maar schommelt met de internationale stemming bij anonieme beleggers, en met media hypes, en vooral met de commentaren van de analisten (die vaak uiteenlopend zijn en gebaseerd op hun “verwachtingen”)⁴¹. Koersschommelingen zijn in de

³⁶ Voor enkele namen en bedragen in België: DM 13-6-2006, DS 12-6-2006. Sedert 1 mei 2006 moeten ook in België beheerders meedelen aan de CBFA of ze aandelen verhandeld hebben. In de VS is dit sedert 2002 de regel, en kan men dit op de beurswebsites meteen vaststellen.

³⁷ New York Times, 19/6/2006 e.v.

³⁸ het verband tussen ‘harde saneringen’ en koersstijgingen wordt o.m. door beursanalisten onderlijnd; Indien beleggers dit regelmatig horen, wordt het zeker een self-fulfilling prophecy. Zo is het uitstekende koersverloop van VW (=40%) en Renault (+21%) toegeschreven aan de massale ontslagen (13/1/2007). “*De beleggers toonden zich opgetogen dat VW goede vooruitgang boekt met de sanering die...in Vorst..*” (financiële rubriek DM 21/2/2007). Wetenschappelijk is het echter de vraag of de “sanering” wel de (enige) factor is: tegelijk vernemen we immers dat de winst van VW verdubbeld is, tot 2,75 miljard€.

³⁹ zegt Mimi Lamote, “maar daar doe ik niet aan mee” (DM 12-8-06). Zelfde waarneming bij Harvey Pitt, voormalig topman van de Amerikaanse SEC (De Tijd 13-4-2004). David Heim, vroeger zakenbankier en nu hoogleraar aan de business school van Columbia University: “Koersmanipulatie is niet economische waarde creëren, het is mensen misleiden. Dat aandelenkoersen de voorbije jaren zo vaak gemanipuleerd werden, heeft te maken met de vele aandelenopties die het management kreeg” (De Tijd).

⁴⁰ NYT 17/6/2006 Editorial “Where did all the money go?”. Interessant is dat een bedrijf dat aandelen terugkoopt, deze (overtollige) middelen dus niet investeert, waardoor ze voor de toekomst van dit bedrijf verloren gaan. Hebben ze dan geen plannen? – dit in tegenstelling tot het standaard discours dat bedrijven een groot deel van hun winst investeren.

⁴¹ Een exemplarisch geval dat koersen “gemaakt” worden door analisten en joernalisten, bewijst de plotse koersval na 17 jan 2006 van Intel, de grootste chipfabrikant, met 11,4 % op twee dagen. De Tijd titelde (in navolging van Amerikaanse berichten) : “*Tegenvallende resultaten zorgden voor een koude douche*” en “*Resultaten Intel zaaien twijfel*” (19/1/06). “*Chipgigant biechtte ontgoochelende cijfers op en daat haalde de Zuid-Koreaanse beurs onderruit*”. “*Intel ontketent verkoopgolf (in Tokio en Seoul)*”. “*de verkooppaniek duwde de Nikkei 2,9% lager*”. Wat was er gebeurd? Intel had zijn balans bekendgemaakt. De winst was gestegen met 16%, tot 2,5 miljard\$. Ook de verkoop ging omhoog (tot 10,2 miljard\$). MAAR dat was minder dan de analisten hadden voorspeld: het moest 10,56 miljard wezen (MarketWatch 17/1/06). De volgende weken zakte de koers verder (naar 19, komend van 27,5) doordat overal verkoopadviezen werden gegeven. – ondanks het feit dat Intel regelmatig dividenden uitbetaalt, het leeuwendeel van de chipmarkt beheerst, en in februari het akkoord kreeg van Viëtnam om er een fabriek te bouwen, de 6^e van Intel in Azië (Wall Street J, 24/2/06). Begin sept deelt Intel dan mee dat ze tegen 2007 10500 man gaan afdanken, dat is meer dan 10% van hun personeel; gerechtvaardigd, alweer volgens analisten (o.a. van Merrill Lynch), door de slechte vooruitzichten (MarketWatch, 5/9/06). De koers is nu weer licht gestegen; toeval? Dat het oordeel van beleggingsexperten sterk gebaseerd is op hun eigen verwachtingen, en minder op objectieve prestaties van het bedrijf, komt duidelijk tot uiting in een bericht van FORTIS na bekendmaking

regel wetenschappelijk niet voorspelbaar, dus in feite onverklaard, of pas achteraf⁴². Consumentenbelangen hebben slechts zelden en tijdelijk invloed op de koersen; werknemersbelangen vrijwel nooit, eerder in negatieve zin (syndikale acties, loonsverhogingen, doen soms de koers dalen, of omgekeerd).

Aandelenopties als verloning of bonus zijn dus om meerdere redenen niet verdedigbaar.

8. Controle vereist

Geldende wettelijke regels verplichten bedrijven een controleerbare boekhouding bij te houden. Grote bedrijven laten die nakijken door externe bureau's, accountants of auditfirma's⁴³. De actualiteit geeft ons vele voorbeelden waar beheerders misbruik maakten van hun machtspositie om zowel aandeelhouders, personeelsleden en klanten te bedriegen – we gebruiken dit zware woord, omdat in deze gevallen het gerecht zich heeft uitgesproken. Om veroordelingen te vermijden, sluiten veel bedrijven een financieel akkoord met de openbare aanklager en met gedupeerde eigenaars of consumenten, een gebruik dat in de VS courant is⁴⁴. Evenwel tonen al

van de resultaten van Barco (8/10/2006). Ofschoon er 11,3 miljoen € winst gemaakt werd, en de doelstelling voor volgend jaar 10 tot 15 miljoen is, is dit “teleurstellend” want lager dan “de *consensus* van de analisten”: “...kortom, Barco slaagt er niet in de door ons verwoopte positieve tendens te bevestigen”. Meteen wordt een sterke daling van de koers voorspeld, en beleggers (daarom) aangespoord te kopen! Beursanalisten voelen zich dus (bijna) God. Wat zou er gebeuren wanneer op een goede dag vele analisten voor vele bedrijven aanbevelen te “verkopen” (“winstnemen”) ? De koersen zouden overal zakken, wat de verkoopgolf zou onderhouden. De media zullen gewagen van een economische crisis, waarop veel consumenten de knip op hun portemonnaie plaatsen. Vanaf dat ogenblik wordt de crisis reëel.

⁴² De sterke wereldwijde koersdaling vanaf 10 mei 2006 was niet voorspeld, en werd nadien verklaard door analisten met “angst voor inflatie”. Evenwel bedreigt de huidige inflatie geenszins de bedrijfsresultaten, hoogstens de rentevoeten, en dus de obligatiekoersen – maar die daalden niet. Het lijkt eerder alsof veel grote beleggers (banken, pensioenfondsen...?) *winst* wilden nemen, na een blijvende stijging (sedert de val van Saddam Hoessein), en zodra deze verkopen een eerste daling veroorzaakten volgden vele anderen die nog iets wilden “verdiene” vooraleer de koers te laag viel. Een domino-effekt dus, ingegeven door speculatie en winstbejag – geen enkel verband met de prestaties van de bedrijven.

Op 5 febr 2007 schoot de koers van Spector omhoog met meer dan 10%, de tweede stijging in een week tijd. De analisten “stonden voor een raadsel”, vervolgens zochten ze allerlei verklaringen (DM 6/2/2007).

⁴³ Die dragen bekende namen zoals KPMG, Deloitte, Accenture, McKinsey...Vroeger lazen we meermaals over Andersen consulting, maar die firma loste op als sneeuw voor de zon nadat het Enron schandaal was losgebarsten: Andersen controleerde nl Enron, en hoe! Maar zelfs Britse bankiers blijken erbij betrokken te zijn geweest, zodat ze nu aan de VS zijn uitgeleverd. Tevens vond men in Londen een getuige dood terug. Ook Parmalat, Worldcom betaalden accountant bureaus. Volgens Pierre Godfroid, CEO van Sabena tot 1996, was KPMG perfect op de hoogte dat toeslagen werden betaald aan de directieleden vanuit de Bermuda eilanden, zodat belastingen werden ontdoken (Le Soir, 17/1/2007). Merkwaardig is dat dit soort bureau's ook herstructureringen (+ontslagen), begeleiden; daardoor geven de wettelijke beleidsorganen, dit zijn afgevaardigde beheerder en bestuur, de beslissingen in feite uit handen.

⁴⁴ Zo betaalde Citigroup reeds 2,65 miljoen\$ om een miljardenclaim van aandeelhouders van Worldcom te vermijden, en houdt ze nog een reserve aan van **6,7 miljard** voor andere claims (CBS MarketWatch, 10/5/04). Citigroup is betrokken in meerdere schandalen, zie DM 16/4/2005. Desondanks steeg haar winst met 35%, tot 7,14 miljard \$, in het 3^e kwartaal van 2005, plus een terugkoop van aandelen voor 5 miljard\$ (MarketWatch 17/10/2005). In ons land kennen we L&H; interessant is dat hun auditbureau KPMG reeds schadevergoedingen betaalde *in de VS*: 115 M\$ (DM 8/1/2005). Dexia stemde ermee in om nog eens 60 M\$ te schenken; Dexia nam nl. de bank Artesia over die destijds L&H mee financierde. KPMG-USA betaalde in andere zaken boetes van 479,5 M\$ (NYT 31/8/2005).

Hewlett-Packard trof een minnelijke schikking voor 14,5 M\$ in de gerechtszaak tegen spionage bij journalisten en leden van zijn eigen raad van beheer (DM 9/12/2006).

Philip Morris (“Marlborough” e.a. sigaretten; de firma heet nu Altria) ging in 2004 akkoord om 1 miljard € te betalen, niet wegens kanker veroorzaakt door roken, maar wegens het bevoorraden van netwerken van

deze casussen aan dat de externe controlefirma's en banken (die leningen toestaan) geen waarborg bieden, zelfs niet voor het volgen van de beperkte wettelijke voorschriften en het vermijden van flagrant bedrog. Hoe dit te verklaren is, daarover kan men rustig speculeren; wat we nodig hebben is een alternatief controle systeem.

9. Controle op het dagelijks beheer door de aandeelhouders.

Thans hebben aandeelhouders maar een zeer beperkte bevoegdheid: één maal per jaar goedkeuring der rekeningen, en bevestigen van de afgevaardigde beheerder en bestuursleden in hun functie⁴⁵. Door de aandeelhouders inzagerecht te geven in het dagelijks beheer zouden bedrog en foute beslissingen van de CEO sneller aan het licht komen. Ook het gebrek aan valable toekomstplannen (innovatie), aan milieubewust beheer, aan eerbied voor de bijdrage van de werknemers en consumenten, zouden kunnen uitgepluisd worden, en de beheerders *preventief* aansporen tot een beleid dat beantwoordt aan al deze eisen. In feite is dit niet meer dan een democratische controle door de eigenaars.

Om beurspeculanten en concurrenten van het bedrijf zoveel mogelijk te vermijden, zouden alleen stabiele, "longterm" aandeelhouders dit recht mogen verwerven, bijvoorbeeld die sedert 3, of 5 jaar mede-eigenaar zijn. Het doel is immers een lange termijn toekomst voor het bedrijf te bevorderen, met alle eisen inzake winst maar ook de maatschappelijke verplichtingen werkgelegenheid, milieu en verbruikersbelang, enz.

Milieugroepen, politieke en consumentenverenigingen, en vakbonden, zouden dan één aandeel kunnen kopen teneinde ook het beleid van elk bedrijf mee te sturen, niet door een meerderheidsparticipatie of om van de winst te profiteren, maar als controleurs en verbeteraars dankzij inzage in het dagelijks en toekomstig beleid (zie verder hoofdstuk 10 en voetnoot 46). Vandaag volgen alleen beursanalysten het dagelijks wel en wee van een bedrijf, maar hun oogmerken zijn zelden georiënteerd naar de maatschappelijke plichten van de onderneming; bovendien is hun informatie onvoldoende controleerbaar.

Transparantie en bekendmaken van de kwaliteiten en tekorten van het beleid zal een invloed hebben op beleggers, verbruikers en op de managers en bestuur. Het kan op termijn ook de wetgever inspireren om op specifieke punten in te grijpen – zoals in de VS meermaals gebeurt door

smokkelaars, zoals veroordeeld door de Europese Commissie. Het geld wordt verdeeld over de Europese lidstaten. Intussen maakt de firma steeds verder winst, wat wil zeggen dat de rokers die boete betalen. Meerdere fabrikanten van roltrappen (en liften) werden zopas beboet (992 M€) door de EC omdat ze tien jaar lang geheime prijsafspraken maakten.

De lijst van deze schandalen blijft groeien – enkele voorbeelden: Stichter en directeur van Worldcom Bernie Ebbers kreeg 25 jaar opsluiting. De oprichter van Adelphia Communications werd veroordeeld tot 15 j (MW 20/6/2005). CEO en CFO van Tyco werden schuldig bevonden en riskeerden 15 tot 30 j. (MW 17/6/2005). De topman van Zuid-Koreaanse autobouwer Hyundai werd zopas tot 3 j gevangenis veroordeeld (DM 6/2/2007).

⁴⁵ Op de algemene vergadering worden de zaken vaak in ijlt tempo afgehaspeld, en vervelende vragen afgewimpeld. In de Amerikaanse beursberichten, in De Tijd, in Budget-week van Test-aankoop, wordt meermaals benadrukt dat de (gewone) aandeelhouders voor voldongen feiten werden geplaatst die minder met hun belangen, maar des te meer met deze van de beheerders strookten. Ze kunnen tegenstemmen, maar de afzetting van een afgevaardigde beheerder door een algemene vergadering is een grote zeldzaamheid. Het systeem lijkt enigszins op parlementsleden die weinig impact hebben op de dagelijkse beslissingen van een regering. Over de onmacht van de aandeelhouders in de VS, zie The Motley Fool, 3-4-2006. Beheerders in de VS verzetten zich tegen meer inspraak van aandeelhouders voorgesteld door de SEC (CBS MarketWatch, 31/1/2004). Fondsbeheerders ontsnappen grotendeels aan zelfs de elementaire controlemechanismen, zie Amerikaans. wetsvoorstel van senatoren Fitzgerald, Levin & Collins, MarketWatch 11/2/2004. In de VS zijn shareholder activisten reeds langer in actie; één van hun eisen is dat alle voorstellen van aandeelhouders moeten ter stemming gelegd worden, in plaats te worden van weggewuifd: zie Bill Mann, The Motley Fool 24-1-2003; 23/6/2005.

de SEC en het congres, zij het dat met werknemers en milieuactivisten nauwelijks rekening wordt gehouden. De huidige code-Lippens omvat geen sociale en milieucriteria, maar schetst de methode om het bedrijfsbeheer te wijzigen zonder het eigendomsrecht aan te tasten en zonder de verantwoordelijkheid over te dragen aan de overheid (zoals vroeger de oplossing leek).

10. Strategie, mede- en tegenstanders.

Hoe kunnen deze criteria en beleidsinstrumenten ingevoerd worden in de bedrijven? Zeker moeten eerst de gedachten hiervoor rijp gemaakt worden. We spreken over een strategie over tien jaar. *De strategie die we voorstellen, is: dat de partij bovenstaande principes verdedigt maar niet tracht op te leggen: dus bedrijven uitnodigen ze te onderschrijven en vrijwillig toe te passen.*

Sommige bedrijfsleiders zullen inzien dat dit in hun belang is, op termijn. Hun imago bij publiek en verbruikers zal gunstig beïnvloed worden, en het kan aanstekelijk werken van het ene bedrijf naar het andere. Vandaag reeds wordt publiciteit gemaakt met groene labels, duurzame energie, milieuinvesteringen (die een goede return hebben!). De druk van publiek op bedrijven is groter dan we vaak denken, er zijn voorbeelden bij de vleet⁴⁶. Er zijn zeker bedrijfsleiders die de

⁴⁶ Wie “Bowling for Columbine” van Michael Moore heeft gezien, ervaart de macht van TV camera’s en pers. De warenhuisketen K-Mart verkocht vrijuit munitie voor alle soort vuurwapens, maar besliste na deze negatieve publiciteit ermee te stoppen. In ons land zoals elders zijn er moedigen die op aanheelhoudersvergaderingen gaat protesteren tegen afdankingen of wapenproductie of investeringen in Myamar (Nelly Maes, Spirit, Netwerk Vlaanderen...). De Britse oecumenische stichting voor maatschappelijk ondernemen diende namens 130 aanheelhouders een motie in tegen het Shell-bestuur 16/5/2006). Dit komt in de pers, en uit een aantal positieve antwoorden blijkt dat sommige banken en bedrijven hiervoor gevoelig zijn – andere dan weer niet. De senior vice-president van Philip Morris, de tabaksgigant (Marlborough e.a.), geeft vandaag toe dat roken verslavend is en ziekten veroorzaakt; en hij is voorstander van reglementering door de FDA.

In de VS zijn shareholder activisten reeds langer in actie; één van hun eisen is dat **alle** voorstellen van aandeelhouders moeten ter stemming gelegd worden, in plaats van weggewuifd (zie Bill Mann, The Motley Fool, 24/1/2003 en 23/6/2005).

Een interessant voorbeeld is de recente actie van de aandeelhouders tegen de CEO van de Britse oliegi-gant BP: Bij zijn vervroegd pensioen op 59 j. betwisten zij zijn bonus van 108 M€. Als redenen worden aangehaald: het veiligheidsbeleid van BP (ontploffing van een raffinaderij in Texas=bedrijfsrendement en werknemersbelangen), lekkende pijpleidingen in Alaska (=leefmilieu), en manipulatie van de gastarieven (=consumentenbelangen)(DM 10/2/2007).

Steeds meer bedrijven trachten met een “groen” imago uit te pakken, en met fair-trade produkten. Ze willen tegemoetkomen aan een deel van hun (potentiële) klanten, en het nieuwe imago speelt al een rol in de competitie met hun concurrenten. Zelfs een aantal gewone beleggers houden vandaag rekening met ethische eigenschappen van het bedrijf of van de fondsenbeheerder, zoals blijkt uit de initiatieven van banken en beheerders met “ethische labels” en “ethische fondsen”. Bewustwording van het publiek wordt gestimuleerd door openbare acties van bvb. Netwerk Vlaanderen, Forum voor Vredesactie, Vrede en Voor Moeder Aarde; zij pluisden investeringen uit in wapenproductie gedaan door grote banken AXA, Dexia, Fortis, ING, KBC, en maakte dit openbaar (“Banken ontwapenen”). In een andere actie werden investeringen in landen die mensenrechten schenden (Birma...), in detail onderzocht (“Mijn geld. Goed geweten?”)(www.netwerkvlaanderen.be; www.mijngeldgoedgeweten.be). Hun studies zijn gepubliceerd.

Netwerk vlaanderen is verder lid van een internationale beweging www.bancktrack.org. In een recente online enquête van BudgetWeek, een afdeling van Test-aankoop, antwoordden 53 % van de beleggers dat bedrijven die winst maken en toch massale ontslagen doorvoeren, niet moeten gesteund worden (“verkopen”); 37 % integendeel vond dit een goede investering (“kopen”) omdat ze verwachten dat de winst door de ontslagen zal toenemen (cijfers van 17/2/2007).

Dat (bijna) alle bedrijven al langer een ethisch (of religieus) principe toepassen, illustreert hun houding tegenover het vlot ter beschikking stellen van condooms. Dit is immers taboe, ofschoon het een dienst zou zijn aan de klanten en werknemers: het is de beste preventie tegen AIDS en andere ziekten zoals virushepatitis B en C, en tegen ongewenste zwangerschap. In de meeste (Westerse) hotels zijn shampoo,

visie zullen bijtreden van O. Vanachter, hoogleraar aan het Instituut Arbeidsrecht van de KUL: *“Indien de industrieel niet alleen oog zou hebben voor de maximalisatie van de winst maar ook voor de veiligheid en gezondheid van zijn werknemers en voor de bescherming van het milieu, zou het beeld dat de maatschappij van hem heeft veel positiever zijn”*⁴⁷.

Maar andere bedrijfsleiders wier willekeurige macht wordt ingekrompen, en vooral, aan wie hogere eisen worden gesteld van goed beheer⁴⁸, zullen zich verzetten, en zeggen dat zo de werkgelegenheid bedreigd wordt – in de hoop de steun van de vakbonden te verwerven. En het is te vrezen dat hun overkoepelende organisaties (VBO e.a.) de verdediging van deze groep zullen opnemen, zo hun bestaansrecht bewijzende⁴⁹.

De media zullen waarschijnlijk deze ideeën niet genegen zijn. Ik leidt dit af uit het huidig beleid zelfs van de zgn. kwaliteitskranten en TV informatie. Joernalisten laten zich prioritair leiden door hun succes zoals uitgedrukt in de kijkcijfers en de oplage⁵⁰. Politieke partijen, volksvertegenwoordigers en vakbonden worden regelmatig geridiculiseerd of onverantwoordelijk genoemd. Politiek wordt dagelijks voorgesteld als een opeenvolging van ruzies, gesjoemel en

toiletpapier en de bijbel in het nachtkastje, inbegrepen in de prijs; en vaak ook sexvideos tegen een kleine opleg; maar condooms zijn not done. (met dank aan Prof Marleen Temmerman voor dit voorstel – DM 17/2/2007). Een prijzenswaardige uitzondering op het victoriaans gedrag is het weekblad Humo dat al enkele malen een condoom tussen zijn bladzijden stak. Maar een aantal religieuze organisaties en kloostergemeenschappen hebben bekomen van banken dat hun “ethisch” beleggingsfonds *niet* investeert in voorbehoedsmiddelen en abortieven (David Van Reybrouck, DM 14/9/2006).

⁴⁷ In DM 26/6/2006. Een concreet voorbeeld – misschien tè mooi om waar te zijn – is het zgn. “credo” van alle personeelsleden van het Amerikaanse Johnson en Johnson, tevens moedermaatschappij van Janssen Pharmaceutica. Met fierheid wordt in de pers toegelicht dat ieders verantwoordelijkheid in het bedrijf gaat over, in volgorde van belangrijkheid: 1° tegenover de klanten, 2° tegenover de werknemers, 3° tegenover de gemeenschap, en 4° tegenover de aandeelhouders. Deze laatsten hebben daarmee geen problemen, vermits de return goed is, zegt het beheer (Vacature 23/9/2006). Dit mooie credo verhindert geenszins dat werknemers van J&J soms ontslagen “moeten” worden, of dat zelfs afdelingen gesloten worden – zoals blijkt uit hetzelfde interview. Het begrip “verantwoordelijkheid tegenover” zal dus moeten gepreciseerd worden en liefst in cijfers gegoten – zoals al gebeurt met de dividenden en investeringen. Ideaal zouden bedrijven die nog winst opleveren aan hun aandeelhouders, geen arbeidsplaatsen mogen schrappen indien men alle “stakeholders” gelijk wil behandelen.

Ook positief klinkt J.J. Sioen, voorzitter van de raad van bestuur van Sioen Industries: *“Als industrieel mag je niet vergeten dat het geld van de werkvloer komt”* (Tijd 11/6/2005). Nu nog de volgende stappen: waarborgen dat “de werkvloer”, klant en milieu overmorgen niet opgeofferd worden om de beurskoers te ondersteunen.

⁴⁸ CEO is een zware taak; niemand betwist dit. Hun vergoedingen zijn ook van een heel andere orde dan deze van de hoogste openbare ambtenaren (magistraten van het Hof van Cassatie; ministers of volksvertegenwoordigers). We verdedigen geen specifieke norm voor de hoegrootheid van de vergoedingen; maar des te essentiëler zijn de criteria waarop het bedrag berekend wordt.

⁴⁹ Een recent voorbeeld dat overkoepelende organisaties minder bereid zijn maatschappelijke plichten te aanvaarden dan individuele bedrijven, vormen de scherpe reacties van de heren Rudi Thomaes (VBO) en Karel Van Eetvelt (UNIZO) tegen het wetsontwerp van Minister Onkelinx om zwaardere straffen mogelijk te maken (tot tijdelijke sluiting) indien een bedrijf reeds tweemaal door een rechtbank tot een zware geldboete werd veroordeeld. Wie hun discours beluistert zou gaan geloven dat zij de hand boven het hoofd houden van bedrijfsleiders die zware strafbare feiten plegen in de uitoefening van hun functie. Dat is waarschijnlijk niet de visie van veel andere afgevaardigde beheerders. De heer De Crem, fractieleider van CD&V, vergeleek in het parlement het wetsontwerp met Mao praktijken.

⁵⁰ Hun appreciatie over wat aandacht verdient kunnen we afleiden uit bvb. de relatieve oppervlakte besteed aan, resp., het testosteron gehalte van Floyd Landis, het huishoudboekje van prins Laurent, en de splinterbommen in Libanon die nu door onze Belgische jongens worden opgeruimd nadat ze er door Israël werden gezaaid.

persoonlijk profitaat⁵¹. De media vormen dus de achilleshiel van (elk) ernstig voorstel, want zij beheersen de input in de geesten van de mensen. Hoe moet een partij of denktank het publiek bereiken? Sp-a zal zich moeten intenser organiseren vanuit zijn wijkafdelingen om zo met honderduizend militanten te dialogeren en nieuwe te winnen. De vakbonden zijn een georganiseerde en nog bredere basis voor bovenstaande ideeën⁵², maar de partij zal haar violen dan beter moeten afstemmen. Roet wordt vaak in 't eten gegooid tengevolge van regeringsdeelnamen waar compromisvoorstellen op korte termijn bedacht worden die ongelukkig de ganse partijlijn bepalen, en aandacht voor een meer utopische lange termijnvisie verhinderen.

Handelsrechtbanken, de Europese Commissie, de OESO en de Wereldhandelsorganisatie WTO zullen we eveneens tegenover onze voorstellen vinden. Deze hanteren alle nl. de vrijwaring van de vrije concurrentie als hoofdprincipe. Elke maatregel die kan geïnterpreteerd worden als discriminerende behandeling van bedrijven, wordt aangevochten als “concurrentievervalsing”⁵³.

Beursanalisten, die vandaag de berichtgeving over bedrijven beheersen, vormen een permanente bedreiging voor een maatschappelijk economisch model zoals hier nagestreefd. Zij verdienen hun brood door voorspellingen (die zelden juist blijken), en bepalen aldus de beurskoersen: zijn de reële cijfers lager dan hun voorspelling, dan valt de koers; en vice versa. Met de objectieve waarde van een bedrijf heeft dit weinig uitstaans⁵⁴.

Tenslotte, en niet het minst belangrijk, zullen onze voorstellen onder vuur liggen van (de meeste) universitaire economen die zijn opgeleid in onze Vlerickschool, of in business schools in de VS. Het doelwit van hun expertise is een onderneming op korte termijn de beste kansen te

⁵¹ Eén voorbeeld onder vele: de lange serie in DM “Het failliet van paars”, en titels zoals “Rien ne va plus”, “Stuurman zonder schip”, e.d. Joernalisten stellen zich hierbij in de plaats van de volksvertegenwoordiging. Op radio en TV zijn het de joernalisten die beslissen welke vragen worden gesteld, en hoeveel seconden een antwoord mag duren. In de echte schandaalpers is de berichtgeving gewoonweg griezelig: verleutering van de informatie, pëmanent stimuleren van het onveiligheidsgevoel, en ondermijnen van onze politieke democratie.

⁵² Eén voorbeeld: ABVV en ACOD voerden campagne en kwamen tussen bij de ministers Freya, Sabine Laruelle (Middenstand en Landbouw), Christian Dupont (Ambtenarenzaken), Didier Donfut (Europese zaken), Els Van Weert (duurzame ontwikkeling) en André Flahaut, om enkel nog kleding te bestellen bij bedrijven die de internationale arbeidsconventies (ILO) toepassen (“Mijn werkkleren zijn niet proper maar wel schoon”, Tribune 10/2006).

⁵³ Notoire voorbeelden zijn de afwijzing door de EC van de Belgische sociale werkplaatsen (behalve als kortdurend experiment); de waarschuwing van de EC aan Spanje over zijn wetgeving inzake overheidscontrole. Volgens deze wet is het akkoord vereist van de Spaanse regering vooraleer een belegger meer dan 3 % aandelen verwerft in een Spaans energiebedrijf. Dit mag niet volgens een vonnis van het Europees hof van Justitie (MarketWatch, 7-7-2006). Ook verbieden de Europese richtlijnen dat de overheid de electriciteitstarieven reguleert, volgens een uitspraak ten gunste van de Franse nucleaire producent EDF, waarna de aandelenkoers omhoog ging (DM 2/12/06). Recent kregen we het verbod opgelegd aan de Belgische Luchtmacht om nog organen te vervoeren voor medische transplantaties (Rechtbank van Koophandel, Brussel, DM 29-7-2006). Dit laatste is bijzonder betekenisvol omdat men zou hopen dat de ziekenzorg buiten de commerciële logica valt; maar het dringend vervoer van materiaal dus niet. De EC wil ook dat België scanners toelaat in privé-ziekenhuizen die niet gebonden zijn aan RIZIV tarieven (Johan Vande Lanotte, in Tapas, jan 07). Voor de OESO: zie voetnoot 7. Het pijnlijke is dat de (uitgebreide) bevoegdheden van deze internationale en Europese instanties zijn ingesteld door democratisch verkozen regeringen en parlementen.

⁵⁴ Zie voetnoten 38, 41, 42. Bijzonder scherp is ook het oordeel van Jan Callewaert, baas van Option en destijds nog ‘manager van het jaar’: “*Als bedrijfsleiding sta je constant onder druk. Analysten rekenen je af op de korte termijn en zijn niet geneigd in de diepte te gaan....Het is wel frustrerend vast te stellen dat de lezers en analisten niet altijd rijp zijn om te interpreteren waarmee we bezig zijn*” (DM 9/12/2006).

bieden⁵⁵. Maatschappelijke verplichtingen opleggen aan bedrijven, en hun afgevaardigde-beheerders aan meer controle onderwerpen, staat bij deze experten niet te boek als een middel tot dit doelwit, integendeel. In de visie van de meesten is het juist de gemeenschap, en in't bijzonder de werknemers en de overheden, die zich moeten aanpassen aan het bedrijf.

Ingezonden op 15 aug 2006; gewijzigd en bijgewerkt tot 21 febr 2007.
frank.roels@ugent.be

⁵⁵ Zie bijvoorbeeld de visie van professoren Marc De Vos, Johan Albrecht en Jean Hindriks, oprichters van een “denktank”, het Itinera Instituut, dat een indrukwekkende reeks personaliteiten kon strikken voor zijn Raad van advies (De Tijd 18/3/2006). Philippe Vlerick, huidig directeur van de K.U.L-U.Gent Vlerick Management school maar tevens voorzitter van de raad van bestuur van UCO Sportswear, en in januari 2007 uitgeroepen tot “manager van het jaar” door het weekblad Trends, werd zopas in correctionele veroordeeld wegens een langdurende milieuovertreding sedert 2004. De boete die hij kreeg opgelegd is kenmerkend voor de onderwaardering van de milieuproblematiek: nl 13750 € (DM 6/2/2007).